

НАТАЛІЯ МОСЬПАН,

Київський університет імені Бориса Грінченка,

м.Київ, Україна,

n.mospan@kubg.edu.ua, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8610-7965>

ТРАНСФОРМАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19 ОЧИМА СТУДЕНТІВ ТА ВИКЛАДАЧІВ

У статті досліджується реакція національної вищої освіти на пандемію COVID-19 у 2020 році. У складний 2020 рік студенти та викладачі зіткнулися з новим викликом – переходом до дистанційної освіти на основі цифрових технологій. Вони були вимушені опанувати невідомими раніше освітніми платформами, змінити формат та методи викладання, навчання та іспитів. Урахування ставлення та досвіду студентів і викладачів у такій надзвичайній ситуації є джерелом для прийняття рішень щодо покращення цифрової трансформації національної вищої освіти. Дослідження зосереджено на вивченні досвіду та сприйнятті викладачами та студентами навчання онлайн. Дослідження базується на результатах опитування студентів столичного університету та викладачів трьох національних університетів, які дають чітке уявлення про швидкий перехід вищої освіти до нового формату – навчання онлайн в умовах надзвичайної ситуації – пандемії COVID-19. Анкетування розроблені у форматі Google Forms та розіслані вибірково студентам і викладачам онлайн у 2020-2021 рр. Підкреслено, що пандемія COVID-19 перевірила автономію національних університетів, їх здатність протягом короткого часу реорганізувати освітні послуги на онлайн-формат через різноманітні технічні можливості та фінансові ресурси. Отримані дані свідчать про те, що пандемія COVID-19 прискорила цифровізацію вищої освіти як міжнародної так і національної. Крім того, результати опитування дають змогу не лише визначити позитивні та негативні тенденції цифрової трансформації вищої освіти, а також окреслити перспективні формати навчання очима студентів та викладачів у майбутньому.

Ключові слова: вища освіта; пандемія COVID-19; дистанційне навчання на основі цифрових технологій

Постановка проблеми. Пандемія COVID-19 принесла карантин, дистанційне навчання та роботу у всьому світі. Це вплинуло на системи вищої освіти, які розпочали трансформацію формату, методів навчання та іспитів. Коронавірус прискорив перехід вищої освіти від традиційного до онлайн формату. Однак світові системи освіти вступили в пандемію COVID-19 в різних умовах. Коронавірус поділив карту вищої освіти світу на більш підготовлені та досвідчені, а також непідготовлені та недосвідчені освітні системи щодо навчання онлайн на основі цифрових технологій. Так, ще напередодні пандемії, у 2019 р., глобальні інвестиції в освітні технології досягли \$18.66 млрд, що сприяло їх високому зростанню та впровадженню в освітній процес у країнах з розвиненою економікою (The COVID-19 pandemic has changed education forever, 2020). Таким чином, з одного боку, системи вищої освіти ЄС з університетами з онлайн-курсами (MOOC) були більш готові до переходу до навчання онлайн. Наприклад, переваги онлайн-курсів у підвищенні професійної цифрової компетентності вчителів досліджуються в Норвегії напередодні карантину (Engeness & Nohr, 2020). Навпаки, країни з економікою, що розвивається, зіткнулися з проблемами при переході до нового онлайн-формату освіти. ResearchGate стали платформою для обміну інформацією про віртуальні заняття та іспити, надаючи дослідникам та викладачам з усього світу невідкладний досвід. Таке обговорення онлайн-навчання знайшло відображення в численних публікаціях зарубіжних науковців (Agasisti & Soncin, 2021; de Boer, 2021; Eringfeld, 2021; García-Morales et al, 2021; Nandy et al, 2021; Potra, et al, 2021; Zawacki-Richter, 2021).

Національна вища освіта відчула колосальний шок від пандемії COVID-19, оскільки надавала освітні послуги виключно у традиційному форматі. У складний 2020 р. національна вища освіта пережила надзвичайний перехід від традиційної до дистанційної, потім до змішаної

чи гібридної та, нарешті, дистанційної освіти. Ця трансформація супроводжується адаптуванням університетської влади, викладачів і студентів до нових цифрових реалій та набуттям невідомого досвіду щодо реорганізації навчального процесу онлайн. Відтак, дослідження зосереджується на вивченні сприйняття національними студентами та викладачами цифрової трансформації вищої освіти під час пандемії COVID-19 у 2020 р.

Методологія. Цілі дослідження були досягнені за допомогою опитувань для студентів та викладачів розроблених у форматі Google Forms та проведених онлайн у національних університетах з інтервалом у 7 місяців у 2020-2021 рр. Перша онлайн-анкета з 16 запитань була розіслана студентам онлайн (випадково) двічі – 1) під час 1-ї хвилі пандемії COVID-19 наприкінці квітня-початку червня 2020 р.; 2) під час другої хвилі пандемії COVID-19 у грудні 2020 р. – січні 2021 р. Це опитування базується на відповідях 514 студентів (304/210), які навчаються на бакалаврських та магістерських програмах англійської філології в університеті м. Києва. Друга онлайн-анкета з 16 питань була розіслана викладачам онлайн (випадково) з трьох національних ЗВО двічі – 1) під час 1-ї хвилі пандемії COVID-19 у квітні-червні 2020 р. та 2) під час другої хвилі пандемії COVID-19 у січні 2021 р. Опитування викладачів ґрунтується на відповідях 97 (27/70) респондентів. Зібрані дані представлені у порівняльних таблицях для кращої візуалізації. Результати опитування мають статистичну значимість для визначення тенденцій у досліджуваному явищі.

Сприйняття викладачами освіти онлайн під час пандемії COVID-19. Перший тиждень карантину в березні 2020 р. більшість викладачів університетів відчули виклик – дистанційне навчання. Це був новий досвід для 65,4% респондентів. Вони були невідготівлені до викладання онлайн з багатьох причин, зокрема: низькі навички цифрової грамотності, незнання освітніх технологій, дотримання традиційної освіти, старіння, психологічні

бар'єри тощо. Оволодіння викладачами навичками роботи з освітніми технологіями відбувалося по-різному, залежно від можливостей ЗВО. За нашим спостереженням, заохочення академічного персоналу до онлайн-освіти проходило у три етапи – тестування освітніх платформ викладачами-ентузіастами, просування отриманого досвіду серед колег та навчання. У результаті, згідно даних опитування, проведеного в березні 2021 р., більшість викладачів (64,4%) зазначили на достатній рівень цифрової грамотності, решта вказали на низький рівень (11,4%), потребували додаткового навчання (17,1%) та професійної допомоги ІКТ фахівців (7,1%).

Навесні 2020 р. широко використовуваними освітніми технологіями були Moodle та Zoom у медичних університетах (Mospan & Slipchuk, 2020, с. 8399). Гуманітарні університети забезпечували навчання на платформах Google Meet та Zoom. Варто зазначити, що незважаючи на перший шок та критику навчання онлайн, викладачі сприйняли онлайн-освіту як позитивну після адаптації (86,5% влітку та 83,55% у зимовому семестрі) (див. Таблиці 1; 2). Ймовірно, незначне зниження відбувається через збільшення навантаження на реорганізацію навчального процесу онлайн.

Таблиця 1.

Ставлення викладачів до викладання онлайн

1-а хвиля	2-га хвиля	Позитивні	Негативний	1-а хвиля	2-га хвиля
83,55%	86,5%			38,5%	25,75%
55,7%	53,8%	Цікаво	Втомлює	46,2%	42,9%
42,9%	53,8%	Підтримка	Неефективний	23,1%	5,70%
47,1%	46,2%	Ефективний	Нудно	7,70%	2,90%
21,4%	19,2%	Розважальний			

Усі викладачі (100%) свідчать про те, що вони набули нового професійного досвіду з навчання онлайн під час пандемії COVID-19.

Таблиця 2.

Набуті викладачами навички під час викладання онлайн

Компоненти професійних навичок та	1-а хвиля	2-га хвиля
-----------------------------------	-----------	------------

навичок цифрової грамотності		
Спілкування онлайн зі студентами	84,6%	61,4%
Спілкування онлайн з колегами	76,9%	58,6%
Управління часом для навчання та відпочинку	46,2%	40,0%
Організація навчального матеріалу у цифровому форматі	65,4%	75,7%
Використання освітніх ресурсів онлайн	57,5%	60,0%
Робота з освітніми платформами	73,1%	72,9%
Проведення заняття онлайн	84,6%	62,9%
Проведення онлайн-іспитів	80,8%	68,6%

Зазначимо, що викладачі зазнали значного тиску в організації навчального процесу онлайн. Зібрані дані свідчать про значне збільшення використання освітніх технологій для онлайн-навчання та тестування. Зокрема, з початку пандемії COVID-19 спостерігаються тенденції у переході до проведення занять (з 84,6% до 97,1%), семінарів (з 42,3% до 49,3%) та лекцій (з 34,6% до 39,1%) онлайн (див. Таблицю 3).

Таблиця 3.

Форми онлайн-навчання та тестування

Форми онлайн-навчання	1-а хвиля	2-га хвиля
Онлайн-заняття	84,6%	97,1%
Онлайн-семінари	42,3%	49,3%
Онлайн-лекції	34,6%	39,1%
Онлайн-консультації	96,2%	73,9%
Допомога в стажуванні онлайн	26,9%	24,6%
Розроблення тестів на Moodle	88,5%	69,6%
Розроблення завдань на Moodle	92,3%	71,0%
Розсилка матеріалів е-поштою	80,8%	56,5%
Форми онлайн-тестування		
Діагностичний тест	34,6%	39,1%
Модульний тест	76,9%	79,7%
Підсумковий тест	92,3%	84,1%

Ще одним викликом для викладачів ЗВО стало проведення екзаменів онлайн, спричинене першою хвилею пандемії COVID-19 у травні 2020 р. Екзаменатори зайнялися розробкою відповідних форм дистанційних іспитів, матеріалів для іспитів та вибором відповідних освітніх платформи. Платформи WebEx Meetings та Zoom вважалися більш надійними для

спілкування у режимі реального часу на іспитах через технічну підтримку аудіо- та відеоматеріалів, демонстрацію зображень, коментування, очікування у фойє, запис тощо. Картки іспитів, створені у презентації PowerPoint, давали змогу студентам читати, слухати та писати (анотувати). До кінця 2020 р. 84,1% викладачів набули досвіду проведення онлайн-іспитів.

Таблиця 4.

Досвід викладачів щодо проведення онлайн-іспитів

Які підходи Ви вважаєте найкращими?		Підходи до онлайн-іспитів	Які підходи Ви використовуєте?	
2-га хвиля	1-а хвиля		1-а хвиля	2-га хвиля
15,7%	12%	Курсова робота	12%	22,9%
15,7%	32%	Робота над проектом	24%	28,6%
31,4%	40%	Прямі відповіді	36%	48,6%
42,9%	48%	Тести на Moodle	68%	57,1%
55,7%	60%	Тест + пряма відповідь	64%	61,4%
31,4%	32%	Тест + робота над проектом + пряма відповідь	12%	25,7%
18,6%	12%	Робота над проектом + пряма відповідь	12%	15,7%

Під час пандемії COVID-19 у 2020 р. меншість респондентів (53,8% влітку та 62,9% у зимовому семестрі) серед викладачів не мали проблем із засобами ІКТ для навчання онлайн. Хоча інші свідчать про такі проблеми, зокрема погане підключення до Інтернету (46,2% навесні та 38,6% восени), відсутність доступу до комп'ютера (7,7% навесні та 4,3% восени), відсутність Інтернету вдома (0% навесні та 7,1% восени).

Незважаючи на позитивне сприйняття навчання онлайн та здобуття нового професійного досвіду, перспективи викладачів щодо майбутньої освіти виявилися більш консервативними навесні 2020 р. Значна більшість респондентів (84,6%) обирають традиційну освіту з фізичною присутністю на заняттях, тоді як 50% вважають за краще дистанційну освіту на основі цифрових технологій, а меншість (38,5%) голосують за онлайн-курси. Однак у березні 2021 р. ставлення викладачів різко змінилися – більшість

(58,6%) респондентів бачать своє майбутнє з дистанційною освітою на основі цифрових технологій проти 50% прихильників традиційного навчання та онлайн-курсів (14,3 %). Навпаки, з точки зору іспитів, більшість респондентів (67,1%) вважають традиційний формат більш надійним, ніж онлайн-іспити (48,6%) у березні 2021р.

Сприйняття студентами освіти онлайн під час пандемії COVID-19. Зауважимо, що під час пандемії COVID-19 студенти зустріли онлайн-освіту з більшим ентузіазмом, ніж їхні вчителі, та вважали цей формат цікавим (55,6% навесні та 58,1% восени), але стомлюючим (50,7 % навесні і 52,4% восени). З весни 2020 р. позитивне ставлення студентів до онлайн-освіти значно зросло (від 75,5% до 85,2%) тоді як їхнє негативне сприйняття зменшилося (з 43,25% до 41,7%) (див. Таблицю 5). Однак для більшості респондентів дистанційне та онлайн навчання стало новим досвідом – 79,2% навесні та 61,7% восени 2020 р. Це свідчить про поступове зростання обізнаності студентів про освітні технології.

Таблиця 5.

Ставлення студентів до навчання онлайн

2-га хвиля	1-а хвиля	Позитивні	Негативний	1-а хвиля	2-га хвиля
85,2%	75,5%			43,25%	41,7%
58,1%	55,6%	Цікаво	Втомлює	50,7%	52,4%
41,4%	37,5%	Підтримка	Неефективний	16,4%	18,1%
39,5%	34,2%	Ефективний	Нудно	19,4%	12,9%
31,4%	24,0%	Розважальний			

Під час пандемії COVID-19 у 2020 р. меншість респондентів (34% навесні та 34,4% восени) серед студентів не мали проблем із засобами ІКТ для навчання онлайн. Хоча інші свідчать про такі проблеми, зокрема слабкий Інтернет (66,7% навесні та 65,6% восени), відсутність доступу до комп'ютера (10,2% навесні та 8,1% восени), відсутність доступу до Інтернету вдома (9,2% навесні та 12,9% восени). Скорочення відсутності

доступу до комп'ютера, ймовірно, відбувається через придбання нового засобу ІКТ як необхідного інструменту для здобуття освіти у цифровому середовищі. З іншого боку, збільшення відсутності доступу до Інтернету вдома може статися через різні причини, тобто регіональні (місцезнаходження студентів – місто, селище, село) або сімейні (скорочення сімейного бюджету через економічну кризу). Це питання потребує значного вивчення.

Ще одним прикладом позитивного ставлення студентів до дистанційної освіти є свідчення більшості респондентів (71,8% навесні та 90,9% восени) про те, що вони отримали новий досвід навчання онлайн під час COVID-19 пандемії у 2020р. Студенти розвинули комунікативні та цифрові навички, зокрема. Варто підкреслити, що ці показники значно зросли з весни 2020р. Одночасно спостерігається поступове зниження навичок управління часом, що, ймовірно, відбувається через збільшення часу, проведеного за комп'ютером. Крім того, студенти свідчать про значне покращення онлайн-спілкування з викладачами (з 58,6% до 80,5%) та співпраці на заняттях онлайн (з 61,8% до 73,8%).

Таблиця 6.

Набуті студентами навички під час навчання онлайн

Навички	Компоненти	1-а хвиля	2-га хвиля
Навички цифрової грамотності	Спілкування онлайн з одногрупниками	58,6%	80,5%
	Спілкування онлайн з вчителями	75,0%	82,9%
	Управління часом для навчання та відпочинку	51,3%	43,8%
	Організація завдання у цифровому форматі	53,6%	66,2%
	Пошук освітньої інформації	43,1%	58,6%
	Ділитися ресурсами з одногрупниками	35,2%	49,5%
	Використання альтернативних ресурсів	47,0%	57,1%
	Співпраця на заняттях онлайн	61,8%	73,8%
Загальні навички	Комунікативні навички	53,6%	72,9%
	Навички використання ІКТ	35,5%	43,3%
	Професійні навички	26,0%	31,4%
	Мовні навички	48,7%	61,4%
	Управління часом	62,0%	51,0%
	Командна робота	36,3%	59,5%

М'які навички	Спілкування через мережі	58,1%	66,2%
	Творче мислення	37,3%	51,0%
	Вирішення конфліктів	20,5%	27,6%

Тенденція підтримувати перехід до цифрового навчання онлайн спостерігається у перспективах студентів щодо формату освіти в майбутньому. Кількість прихильників навчання онлайн поступово зростає (з 38,7% навесні до 58,2% восени). Навпаки, кількість прихильників традиційного формату навчання поступово зменшується (з 69,5% навесні до 51,4% восени). Така ж тенденція існує з онлайн-курсами (від 24,5% навесні до 23,1% восени).

Наступним важливим питанням дослідження з точки зору перспектив студентів щодо майбутнього формату освіти є їхнє ставлення до онлайн-іспитів. Перша хвиля пандемії COVID-19 спричинила онлайн-іспити в травні 2020 р. Згідно з опитуванням, більшість респондентів (72,4%) вважають онлайн-іспити досить комфортними. Для порівняння, їх невелика кількість не дбала про формат (16,7%), а для значної меншості (9%) онлайн-іспити були незручними, інші (8,6%) не мали досвіду. У перспективі, більшість респондентів (62,7%) обирають онлайн-іспити, меншість (18,2%) вважають за краще традиційний формат, а для решти це не має значення (26,3%). Таким чином, опитані студенти підтвердили свою готовність до переходу до цифрового навчання як майбутнього формату освіти.

Висновок. Дослідження показало, що незважаючи на протилежні ставлення викладачів та студентів до навчання онлайн на початку пандемії COVID-19, після другої хвилі спостерігається тенденція підтримувати перехід на цифрове дистанційне навчання як у студентів, так й у викладачів в майбутньому. Проте зберігається консерватизм викладачів щодо формату іспитів, які вважають традиційний формат більш надійним, ніж онлайн-іспити на відміну від студентів. Перспективою подальших досліджень

вбачаємо у вивченні тенденцій цифрової трансформації національної вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Agasisti, T., Soncin, M. (2021). Higher education in troubled times: on the impact of Covid-19 in Italy. *Studies in Higher Education*, 46(1), 86–95. <https://doi.org/10.1080/03075079.2020.1859689>
- de Boer, H. (2021). COVID-19 in Dutch higher education. *Studies in Higher Education*, 46(1), 96–106. <https://doi.org/10.1080/03075079.2020.1859684>
- Engeness, I. & Nohr, M. (2020). Engagement in Learning in the Massive Open Online Course: Implications for Epistemic Practices and Development of Transformative Digital Agency with Pre- and In-Service Teachers in Norway. *Cultural-Historical Psychology*, 16 (3), 71–82. DOI:10.17759/chp.2020160308
- Eringfeld, S. (2021). Higher education and its post-colonial future: utopian hopes and dystopian fears at Cambridge University during Covid-19. *Studies in Higher Education*, 46(1), 146–157. <https://doi.org/10.1080/03075079.2020.1859681>
- García-Morales, V.J., Garrido-Moreno, A., Martín-Rojas, R. (2021). The Transformation of Higher Education After the COVID Disruption: Emerging Challenges in an Online Learning Scenario. *Frontiers in Psychology*, 12,616059. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.616059>
- Mospan, N., & Slipchuk, V. (2020). COVID-19 Impact on Medical Education: Evidence of International Students. *Universal Journal of Educational Research*, 8 (12B), 8393–8401. DOI: 10.13189/ujer.2020.082645
- Nandy, M., Lodh, S., Tang, A. (2021). Lessons from Covid-19 and a resilience model for higher education. *Industry and Higher Education*, 35(1), 3–9. <https://doi.org/10.1177/0950422220962696>
- Potra, S., Pugna, A., Pop, M.-D., Negrea, R., Dungan, L. (2021). Facing Covid-19 challenges: 1st-year students' experience with the Romanian hybrid higher educational system. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(6), 3058, 1–15. <https://doi.org/10.3390/ijerph18063058>

The COVID-19 pandemic has changed education forever. The World Economic Forum COVID Action Platform. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2020/04/coronavirus-education-global-covid19-online-digital-learning/>

Zawacki-Richter, O. (2021). The current state and impact of Covid-19 on digital higher education in Germany. *Human Behavior and Emerging Technologies*, 3(1), 218–226. <https://doi.org/10.1002/hbe2.238>

NATALIA MOSPAN

Borys Grinchenko Kyiv University,
Kyiv, Ukraine

n.mospan@kubg.edu.ua, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8610-7965>

NATIONAL HIGHER EDUCATION TRANSFORMATION DURING THE COVID-19 PANDEMIC IN PERCEPTIONS OF STUDENTS AND TEACHERS

This article examines the response of national higher education to the COVID-19 pandemic in 2020. In the hard year of 2020, students and teachers faced a new challenge – the transition to digitally-based distance education. They were forced to master previously unknown educational platforms, change the format and methods of teaching, learning and exams. Therefore, students and teachers' attitudes and experiences of teaching-learning in such an emergency is a source for decision-making to improve the digital transformation of national higher education. The research focuses on the study of experience and perception by teachers and students of distance learning. The study is based on a survey of students of the capital university and teachers of three national universities, which give a clear idea of the rapid transition of higher education to a new format – to digitally-based distance learning in an emergency – pandemic COVID-19. The questionnaires were developed in Google Forms format and distributed selectively to students and academics online in 2020-2021. It is emphasised that the COVID-19 pandemic tested the autonomy of national universities, their ability to reorganise educational services into an online format in a short time based on various technical capabilities and financial resources. The findings suggest that the COVID-19 pandemic has accelerated the digitisation of higher education, both international and national. In addition, the survey results allow not only to identify positive and negative trends in the digital transformation of higher education but also to outline promising formats of education in perceptions of students and teachers in the future.

Keywords: *higher education, the COVID-19 pandemic, digitally-based distance learning*

НАТАЛИЯ МОСЬПАН,

Киевский университет имени Бориса Гринченка,

г. Киев, Украина,

n.mospan@kubg.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0001-8610-7965>

ТРАНСФОРМАЦИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ ВО ВРЕМЯ ПАНДЕМИИ COVID-19 ГЛАЗАМИ СТУДЕНТОВ И ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ

В статье исследуется реакция национального высшего образования на пандемию COVID-19 в 2020 году. В сложный 2020 год студенты и преподаватели столкнулись с новым вызовом – переходом к дистанционному образованию на основе цифровых технологий. Они были вынуждены овладеть неизвестными ранее образовательными платформами, изменить формат и методы преподавания, обучения и экзаменов. Изучение отношения и опыта студентов и преподавателей в такой чрезвычайной ситуации является источником для принятия решений по улучшению цифровой трансформации национального высшего образования. Исследование сосредоточено на изучении опыта и восприятия преподавателями и студентами обучения онлайн. Исследование базируется на результатах опроса студентов столичного университета и преподавателей трех национальных университетов, которые дают четкое представление об экстренном переходе высшего образования к новому формату – обучение онлайн в условиях чрезвычайной ситуации – пандемии COVID-19. Анкетирование разработано в формате Google Forms и разослано избирательно студентам и преподавателям онлайн в 2020-2021 гг. Полученные данные свидетельствуют о том, что пандемия COVID-19 ускорила цифровизацию высшего образования как международного, так и национального. Кроме того, результаты опроса позволяют не только определить положительные и негативные тенденции цифровой трансформации высшего образования, а также определить перспективные форматы обучения глазами студентов и преподавателей в будущем.

Ключевые слова: *высшее образование; пандемия COVID-19; дистанционное обучение на основе цифровых технологий*

Стаття надійшла до редакції 24.10.2021

Прийнято до друку 25.11.2021